

**Спеціалізованій вченій раді Д 41.086.03
Національного університету
«Одеська юридична академія»**

вул. Фонтанська дорога, 23
м. Одеса, 65009

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента Неледві Наталії Василівни на дисертацію Мартинціва Андрія Михайловича «Грошове стягнення як захід забезпечення кримінального провадження» подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Ступінь актуальності обраної теми. Визначення актуальності теми та реальної потреби у її науковому осмисленні це головні параметри які надають підстави для наступних оцінок та висновків. Аналіз тексту дисертації та автореферату, зміст роботи й запропоновані рекомендації та висновки, а також ознайомлення з численними науковими працями Мартинціва Андрія Михайловича свідчать про відповідність дисертації вимогам сьогодення і визначають безумовну актуальність обраного напрямку дослідження.

Дисертація Мартинціва Андрія Михайловича «Грошове стягнення як захід забезпечення кримінального провадження» на сучасному етапі розвитку науки кримінального процесу є актуальною, складною та суперечливою оскільки присвячена недостатньо дослідженим питанням щодо визначення поняття, правової природи і змісту грошового стягнення у кримінальному провадженні.

Актуальність проведеного дослідження обґрунтовується й наявністю теоретичних та практичних проблем, які виникають у ході застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження, оскільки незважаючи на детальне врегулювання нормами КПК України підстав і порядку застосування та скасування цього заходу забезпечення кримінального провадження, закон містить низку недоліків і прогалин, зокрема щодо необхідності погодження слідчим

клопотання про накладення грошового стягнення з прокурором; визначення кола учасників судового засідання з розгляду такого клопотання; кола учасників кримінального провадження, за клопотанням яких може бути скасована ухвала слідчого судді, суду про накладення грошового стягнення; строків розгляду даного клопотання тощо, що призводить до виникнення проблем у правозастосовній практиці.

В державі головним заходом забезпечення належної поведінки громадян завжди було переконання, заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються у тих випадках коли метод переконання є недостатнім для виконання покладених обов'язків на особу. Заходи забезпечення як владно-правове явище застосовуються державою через державні органи та посадових осіб з метою забезпечення належної поведінки громадян, а в сфері правового регулювання кримінальних процесуальних відносин для досягнення дієвості провадження.

Заслуговує на увагу наукова сміливість автора, який, незважаючи на розгляд питань правової природи, підстав і процесуального порядку накладення грошового стягнення в наукових дослідженнях багатьох учених-процесуалістів (с. 6 дисертації), всеж таки спробував власні наукові сили у подальшій розробці та розв'язанні даної проблеми. Безумовно, результати попередніх досліджень автор використовував як певну наукову основу для подальшого розгляду питання в умовах сьогодення. Багато питань стосовно призначення та скасування грошового стягнення в кримінальному процесі так і не знайшли однозначного вирішення у науці кримінального процесуального права, або потребують кординального переосмислення, в умовах зміни парадигми кримінальних процесуальних правовідносин.

Порушення кримінального процесуального закону під час досудового розслідування можуть провокувати тяжкі наслідки для осіб, які постраждали від злочинних посягань, вони підривають віру в здатність правоохоронних органів знайти і покарати злочинців, призводять до необґрунтованих витрат і інших негативних наслідків. КПК України має широкий спектр мір, які забезпечують

подолання неправомірних спроб протидії з боку учасників процесу досягненню цілей судочинства. Грошове стягнення як санкція кримінальної процесуальної відповідальності може заподіяти інтересам правопорушника суттєву шкоду у вигляді матеріального збитку. Крім основної мети покарання, грошове стягнення має й попереджувальне значення. Тому дуже важливо визначити поняття кримінального процесуального правопорушення, адже без чіткого розуміння змісту цієї дефініції неможливо дотримання та гарантування прав і свобод учасників кримінального процесу. Таким чином, особливий науковий інтерес викликає пункт 2.1. Поняття, структура та види кримінальних процесуальних правопорушень, які мають наслідком накладення грошового стягнення. Автор вдало проаналізував різні точки зору стосовно визначення поняття та складу кримінальних процесуальних правопорушень (с. 67-72 дисертації). В результаті чого набуло свого удосконалення поняття “кримінального процесуального правопорушення”.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими. Їх отриманню передувала значна робота дисертанта з аналізу наукових джерел, в яких висвітлюються як теоретичні питання щодо поняття, змісту грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження, встановлення кримінального процесуального правопорушення, вчинення якого передбачає його накладення, так і процесуальні питання порядку застосування грошового стягнення у кримінальному провадженні.

Аналіз проблематики застосування грошового стягнення у кримінальному провадженні здійснено Мартинцівим А.М. на основі чинного кримінального процесуального законодавства України, кримінального процесуального законодавства зарубіжних країн, узагальнених практичних матеріалів та рішень судів загальної юрисдикції.

Науковий характер проведеного автором дослідження підтверджують поставлені та успішно вирішені ним завдання. Використані у роботі

загальнонаукові (діалектичний, статистичний) та спеціально-наукові методи дослідження (системно-структурний, порівняльно-правовий, історико-правовий, формально-юридичний, соціологічний та інші) дали змогу отримати переконливі і достовірні наукові результати.

У висновках дисертантом викладаються науково-обґрунтовані положення щодо визначення поняття, правової природи грошового стягнення, його місця в системі заходів забезпечення кримінального провадження; поняття, структури та видів кримінальних процесуальних правопорушень, які мають наслідком накладення грошового стягнення. Дослідження комплексу проблем в цій сфері дозволило дисертанту зробити низку обґрунтованих рекомендацій для удосконалення кримінального процесуального законодавства, щодо порядку накладення грошового стягнення у ході досудового розслідування та судового провадження та скасування ухвали про накладення грошового стягнення.

Наукове дослідження, проведене Мартинцівим А.М. має завершений характер. Викладений дисертантом матеріал, наведені висновки, положення та пропозиції можуть бути використані у науково-дослідницькій, правотворчій сферах, правозатосовчій діяльності та у навчальному процесі.

Враховуючи вказане, наявні всі підстави вважати, що наукові положення і висновки, сформульовані у дисертації, є належним чином обґрунтованими та достовірними.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження, наукових оцінок, пропозицій та рекомендацій, теоретичних узагальнень і висновків, котрі складають основний зміст дисертаційної роботи Мартинціва А.М., значною мірою зумовлюється актуальністю дослідження та обраним напрямком. Дисертація є першим у кримінально-процесуальній науці України комплексним монографічним дослідженням теоретичних, методологічних і практичних аспектів застосування грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження за КПК України з урахуванням практики ЄСПЛ і національної судової практики. До

вагоміших положень, що містять наукові новизну, і можуть бути зараховані до числа тих, що сформульовані вперше, слід віднести наступні:

- дослідивши питання правової природи грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження, дисертантом досить вдало виокремлено ознаки грошового стягнення на підставі чого сформульовано його поняття та висловлено пропозицію про необхідність доповнення ним КПК України (стор. 64 дисертації);

- проаналізувавши поняття та структуру кримінального процесуального правопорушення, дисертантом доведено що правопорушення, які мають наслідком накладення грошового стягнення, з об'єктивної сторони характеризуються певною специфікою, яка щодо об'єкта посягання проявляється в безпосередньому (спеціальному) характері; щодо об'єктивної сторони у виключній бездіяльності зобов'язаних учасників (стор. 85-86 дисертації);

- розкриваючи загальну характеристику кримінальних процесуальних правопорушень як підстав накладення грошового стягнення, автор цілком виправдано обґрунтовує можливість накладення грошового стягнення на перекладача, експерта, спеціаліста у випадку невиконання обов'язку прибути за викликом до органів досудового розслідування та суду, оскільки; та заперечує можливість застосування грошового стягнення до захисника та прокурора. З метою забезпечення виконання обов'язків, які покладаються на особу у разі застосування особистої поруки чи передання неповнолітнього під нагляд, автор обґрунтовано вважає за доцільне надати поручителю (батькам, опікунам, піклувальникам) право на застосування примусу, який може полягати у затриманні підозрюваного, обвинуваченого та його приводі до органу досудового розслідування чи суду (стор. 124-126 дисертації);

- норми кримінального процесуального закону, які врегульовують порядок накладення грошового стягнення, сформульовані законодавцем у загальному як для досудового розслідування, так і судового провадження, у зв'язку з чим заслуговують уваги пропозиції автора щодо законодавчого визначення особливостей щодо порядку та строків застосування даного заходу забезпечення

кримінального провадження під час досудового розслідування (стор. 186 дисертації);

Слушними є пропозиції автора щодо законодавчого удосконалення порядку скасування ухвали про накладення грошового стягнення (стор. 187-188 дисертації).

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Оформлення дисертації здійснене відповідно до встановлених вимог і в цілому не викликає зауважень. Дисертація виконана грамотно, відповідає логіці викладення змісту основних проблемних положень, а висвітлені у ній результати дослідження є новими, дискусійними та аргументованими. Дисертація характеризується логічним і чітким змістовним наповненням, відповідно до плану, структура якого забезпечує комплексність та системність опрацювання проблематики застосування грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження.

У розділі 1 “Теоретико правові основи накладення грошового стягнення у ході кримінального провадження” викладаються базові теоретичні положення, які послужили основою для подальшого дослідження грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження: історія виникнення та розвитку інституту грошового стягнення в кримінальному провадженні, визначено поняття, ознаки та місце грошового стягнення серед інших заходів кримінального провадження, проаналізовано досвід зарубіжних країн щодо накладення грошового стягнення у кримінальному провадженні.

На підставі аналізу правових джерел різного періоду розвитку української державності автором виділено чотири етапи становлення та розвитку інституту грошового стягнення у кримінальному провадженні: 1) зародження грошового стягнення у кримінальному процесі та його розвиток в законодавстві України з початку XIX – до початку XX ст. (Статут кримінального судочинства 1864 р.); 2) розвиток процедури накладення грошового стягнення в законодавстві УСРР з початку 20-х років до кінця 50-х років XX ст. (КПК УСРР 1922 р. та КПК УРСР 1927 р., Основи кримінального судочинства СРСР 1958 р.); 3) розвиток процедури

накладення грошового стягнення в законодавстві УРСР з 60-х років XX ст. до 2012 р. (КПК УРСР 1960 р.); 4) розвиток процедури накладення грошового стягнення в законодавстві України з квітня 2012 р. до сьогодні (КПК України 2012 р.) (с. 64 дисертації).

У підрозділі 1.2. автором досліджено порядок накладення грошового стягнення за невиконання процесуальних обов'язків учасниками кримінального провадження та порушення порядку судового розгляду в законодавстві окремих зарубіжних країн. На підставі детального аналізу кримінального процесуального законодавства різних держав зроблено висновок про те, що грошове стягнення розглядається як: 1) міра кримінальної процесуальної відповідальності, яка застосовується за невиконання обов'язків, закріплених у кримінальному процесуальному законі, і за порушення порядку в судовому засіданні (КПК РФ, КПК Республіки Білорусь, КПК Республіки Казахстан, КПК Киргизької Республіки, КПК Вірменії, КПК Австрії, КПК Чехії); 2) штраф (каральна міра примусу), який застосовується до учасників кримінального процесу у разі порушення порядку в судовому засіданні, непідкорення розпорядженням головуєчого або при прояві неповаги до суду, і являє собою санкцію у вигляді адміністративної відповідальності за вчинення кримінального процесуального правопорушення (КПК Республіки Узбекистан, КПК Туркменістану); 3) міра примусу у вигляді судового штрафу, що застосовується судовою інстанцією до учасників кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків і порушення порядку в суді (КПК Республіки Молдова та КПК Азербайджанської Республіки, КПК Грузії, КПК Литовської Республіки, КПК ФРН, КПК Болгарії, КПК Франції); 4) процесуальна санкція, яку уповноважена особа або слідчий суддя може застосувати до особи, що не виконує передбачені законом процесуальні обов'язки, перешкоджає проведенню процесуальної дії або проявляє неповагу до суду (КПК Латвії); 5) штраф за невиконання процесуального обов'язку, який є покаранням, а не кримінальним процесуальним примусовим заходом (КПК Бельгії); 6) штраф за невиконання процесуальних обов'язків у разі порушення умов майнової поруки (КПК Англії) (с. 66 дисертації).

У розділі 2 “Кримінальне процесуальне правопорушення як підстава накладення грошового стягнення” автором ґрунтовно, послідовно та всебічно проаналізовано поняття, структуру та види кримінальних процесуальних правопорушень, які мають наслідком накладення грошового стягнення. При цьому цілком виправданою й такою, що забезпечує комплексність дослідження, є архітектоніка даного розділу: 1) поняття, структура та види кримінальних процесуальних правопорушень, які мають наслідком накладення грошового стягнення; 2) загальна характеристика кримінальних процесуальних правопорушень як підстав накладання грошового стягнення де розглядається неявка без поважних причин до органу досудового розслідування та суду або неповідомлення про причини свого неприбуття; невиконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов’язків у разі застосування особистого зобов’язання або у разі застосування до підозрюваного, обвинуваченого особистої поруки чи передання неповнолітнього під нагляд. Такий підхід надав можливість сформулювати низку доктринальних та прикладних висновків, які заслуговують на увагу та підтримку.

Цілком доречною виглядає позиція автора щодо класифікації правопорушень які мають наслідком накладення грошового стягнення, класифіковано за такими критеріями: 1) за об’єктивними ознаками вчиненого правопорушення; 2) за суб’єктом вчинення правопорушення; 3) за суб’єктивною стороною правопорушення; 4) за стадією кримінального провадження, на якій вчинене правопорушення; 5) за суб’єктом накладення стягнення; 6) за процедурою накладення стягнення (с. 86 дисертації).

Поділяємо також позицію автора щодо потреби підтвердження факту своєчасного отримання учасником виклику електронною поштою при відправленні повідомлення з викликом шляхом встановлення «підтвердження про прочитання». При цьому підтвердженням отримання особою виклику є роздрукований звіт з електронної скриньки з підтвердженням про прочитання, який доцільно додати до рапорту про виклик особи. Такий самий порядок потрібно застосовувати у випадку повідомлення факсимільним зв’язком.

Підтвердженням отримання буде звіт факсимільної машини щодо здійснення фактичного відправлення повістки, доданий до рапорту про такий виклик (с. 92 дисертації).

Викликає інтерес що грошове стягнення може бути накладене на поручителя підозрюваного, обвинуваченого, а також батьків, опікунів, піклувальників неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого за невиконання ними взятих на себе зобов'язань. Водночас, необґрунтованою видається позиція законодавця щодо неможливості накладення на адміністрацію установи для неповнолітніх грошового стягнення за невиконання покладених на неї обов'язків. Як вказує дисертант, доцільно виходити з того, що неповнолітній підозрюваний, обвинувачений передається під нагляд дитячій установі, адміністрація якої доручає виконання визначених обов'язків конкретній особі. У разі невиконання такою особою покладених на неї обов'язків можливим є накладення на адміністрацію установи для неповнолітніх грошового стягнення. Що стосується самої особи, то до неї адміністрацією можуть бути застосовані заходи дисциплінарного стягнення. При цьому, потрібно законодавчо закріпити вказівку на наявність згоди адміністрації дитячої установи на передання їй під нагляд неповнолітнього (с 121-122 дисертації).

Завершує роботу третій розділ «Процесуальний порядок застосування грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження», який також містить ряд положень, цікавих з погляду науки кримінального процесу та корисних в аспекті прикладного правозастосування.

Вдалим є висновок про те, що порядок накладення грошового стягнення незалежно від стадії кримінального провадження, в якій застосовується даний захід забезпечення кримінального провадження, включає такі етапи: 1) ініціювання накладення грошового стягнення; 2) розгляд питання про накладення грошового стягнення; 3) постановлення ухвали про накладення грошового стягнення або відмову у його накладенні; 4) виконання ухвали про накладення грошового стягнення. Зміст кожного з цих етапів зумовлений специфікою

процесуальної діяльності сторін і суду під час досудового розслідування та судового провадження (с. 132 дисертації).

Значна увага приділяється автором дослідженню судової практики, в результаті чого зроблено висновок, що ухвала про відмову у задоволенні цього клопотання підлягає постановленню слідчим суддею, судом у таких випадках: 1) відсутності відомостей, які підтверджують факт покладення на учасника кримінального провадження процесуального обов'язку; 2) неналежного повідомлення учасника кримінального провадження про час і місце прибуття або недотримання процесуальних строків здійснення такого повідомлення; 3) наявності поважних причин, які зумовили невиконання учасником кримінального провадження покладеного на нього процесуального обов'язку (с. 178-179 дисертації).

Поділяємо також погляд щодо змін і доповнень до норм кримінального процесуального закону у частині врегулювання порядку накладення грошового стягнення:

1) викласти ч. 2 ст. 144 КПК України у такій редакції: «2. Грошове стягнення накладається: під час досудового розслідування – ухвалою слідчого судді за клопотанням прокурора, слідчого за погодженням з прокурором чи за власною ініціативою, а під час судового провадження – ухвалою суду за клопотанням прокурора чи за власною ініціативою» (с. 186 дисертації).

Позитивно оцінюючи актуальність дисертаційного дослідження, проведеного Мартинцівим А.М., його наукову новизну, обґрунтованість та достовірність результатів, слід висловити наступні зауваження щодо окремих положень роботи:

1. З викладеного матеріалу можна дійти висновку, що автор дотримується позиції щодо розгляду кримінально-процесуальної відповідальності не тільки у негативному, а й позитивному аспекті (стор. 31-32 дисертації), проте таке розуміння кримінально-процесуальної відповідальності на наш погляд потребує окремої аргументації, адже це не є загально-визнане положення у доктрині кримінального процесу.

2. У роботі дисертант зазначає, що однією із ознак, які притаманні грошовому стягненню є його виключний характер (стор. 39 дисертації), однак не розкрито зміст даної ознаки і тому варто з'ясувати позицію дисертанта.

3. На стор. 41-43 дисертації більш ґрунтовного дослідження потребує співвідношення мір кримінальної процесуальної відповідальності та адміністративної відповідальності у кримінальному провадженні. У зв'язку з цим додаткової аргументації потребує висновок дисертанта про необхідність застосування не адміністративної відповідальності, а грошового стягнення за порушення обов'язків учасниками кримінального провадження. При цьому важливо підкреслити, що кримінальна процесуальна відповідальність настає за вчинення кримінального процесуального правопорушення, що необхідно відрізняти від порушення кримінального процесуального права.

4. Характеризуючи на стор. 84 суб'єктів кримінального процесуального правопорушення, яке має наслідком накладення грошового стягнення автор використовує термін «учасники кримінального провадження», хоча ряд науковців вважають, що потрібно використовувати термін «суб'єкти кримінально-процесуальної діяльності», оскільки термін «учасники процесу» в КПК України вживається у спеціальному та дуже вузькому значенні. Хотілось би з'ясувати позицію автора щодо співвідношення цих понять та обґрунтованості використання ним поняття «учасники кримінального провадження».

5. Дискусійною є позиція автора, висловлена на с. 168-169 дисертації, щодо недоцільності запровадження перегляду вищестоящим судом ухвал про накладення грошового стягнення, оскільки такий перегляд слугував би вагомою гарантією прийняття суддями законних та обґрунтованих рішень з цього питання.

Висловлені зауваження носять дискусійний характер і не знижують наукової цінності дисертаційного дослідження Мартинців А.М., не стосуються його базових положень, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях.

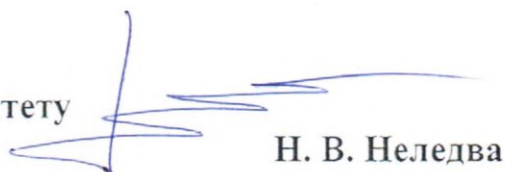
Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором у

дисертації, доволі повно відображені в авторефераті та опублікованих працях. Основні результати дисертації Мартинців А.М. відображені у 11 наукових публікаціях, 6 з яких опубліковані у фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 – в іноземному виданні, 4 – у тезах доповідей на конференціях.

ВИСНОВОК: Вищезазначене свідчить про те, що дисертація Мартинців А.М. на тему «Грошове стягнення як захід забезпечення кримінального провадження» є завершеною самостійною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, котре має суттєве значення для науки кримінально-процесуального права та може бути визнана такою, що відповідає Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її автор Мартинців Андрій Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

доцент кафедри кримінального
права, процесу та криміналістики
Міжнародного гуманітарного університету
кандидат юридичних наук, доцент

Н. В. Неледва

підпис засвідчую
ректор Міжнародного гуманітарного
університету, професор,
доктор юридичних наук

А. Ф. Крижановський